

ОЗНАКОМИТЕЛЬНЫЙ ФРАГМЕНТ)
БЕЛАРУСКИ ДЗЯРЖАЎНЫ ЎНІВЕРСІТЭТ

УДК 821.161.3'04.09(092)(043.3)

АКУШЭВІЧ
АНДРЭЙ АЛЯКСАНДРАВІЧ

БІБЛЕЙСКІ КАМΠΑНАЕНТ У ТВОРЧАЙ СПАДЧЫНЕ
ФРАНЦЫСКА СКАРЫНЫ

Аўтарэферат дысэртацыі на атрыманне вучонай ступені
кандыдата філалагічных навук
па спецыяльнасці 10.01.01 – беларуская літаратура

Мінск, 2019

Навуковы кіраўнік

Некрашэвіч-Кароткая Жанна Вацлаваўна, доктар філалагічных навук, дацэнт, прафесар кафедры гісторыі беларускай літаратуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта

Афіцыйныя апаненты:

Саверчанка Іван Васільевіч, доктар філалагічных навук, прафесар, дырэктар філіяла «Інстытут літаратуразнаўства імя Янкі Купалы» ДНУ «Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі»

Гедзімін Ларыса Анатольеўна, кандыдат філалагічных навук, дацэнт, дацэнт кафедры гісторыі беларускай мовы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта

Апаніруючая арганізацыя

УА «Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт»

Абарона адбудзецца 3 мая 2019 года ў 14.30 на пасяджэнні савета па абароне дысертацый Д 02.01.12 пры Беларускаім дзяржаўным універсітэце (220030, г. Мінск, вул. К. Маркса, 31, філалагічны факультэт, аўд. 62; тэл. вучонага сакратара: 327-63-78).

3 дысертацыяй можна азнаёміцца ў Фундаментальнай бібліятэцы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Аўтарэферат разасланы «29» сакавіка 2019 г.

Вучоны сакратар савета
па абароне дысертацый

М. М. Хмяльніцкі

УВОДЗІНЫ

Асоба Францыска Скарыны, яго асветніцкая і філалагічная дзейнасць займаюць выключнае месца ў гісторыі беларускай пісьмовай культуры. У галіне літаратуразнаўчых даследаванняў першадрукар звычайна пазіцыянуецца як перакладчык, пісьменнік, паэт. Тэксты біблейскіх кніг, выдадзеныя асветнікам, выяўляюць ґрунтоўную працу і майстэрства перакладчыка, мэтай якога было данесці Свяшчэннае Пісанне «паспалітаму чытачу». Ф. Скарына вядомы найперш як аўтар прадмоў і пасляслоўяў да кніг Старога Запавету (Прага, 1517–1519). У сувязі з вершаванымі фрагментамі з выданняў «Кнігі Ёва» (руск. «Книга Иова»), «Кнігі Выхаду» (руск. «Исход»), «Кнігі Эстэр» (руск. «Книга Есфири»)¹ і гімнаграфічнымі творамі першадрукар ідэнтыфікуецца таксама як паэт. Больш за тое: паэтычны пачатак заўважны нават у яго прадмовах; гэты аспект асаблівым чынам акцэнтуюць паэтычныя перастварэнні А. Разанава і А. Бразгунова. Асэнсаванне і актуальнае прачытанне творчай спадчыны асветніка знаходзіцца сярод прыярытэтных задач сучаснага літаратуразнаўства.

Пры ўсіх дасягненнях скарыназнаўства ступень і ўзровень вывучанасці біблейскага кампанента (прысутнасці Бібліі ў іншым тэксце) у творчай спадчыне першадрукара нельга лічыць дастатковымі. Гэтую тэму ў сваіх даследаваннях закраналі П. Беркаў, М. Вальчак-Мікалайчакова, В. Дышыневіч, І. Клімаў, У. Конан, А. Коршунаў, Ю. Лабынцаў, А. Навумаў, В. Рагойша, П. Уладзіміраў, С. Цемчын, В. Чамярыцкі, А. Яскевіч і інш. Менавіта біблейскі кампанент з'яўляецца адным з галоўных тэкстаўтваральных, стылеўтваральных і сэнсаўтваральных элементаў у творах Ф. Скарыны. Тэксты першадрукара будуюцца на аснове разнастайных біблейскіх кампанентаў, якія, аднак, дагэтуль амаль не трапілі ў сферу прыярытэтных зацікаўленняў навукоўцаў. Таксама ў літаратуразнаўстве недастаткова дэталёва разгледжаны элементы

¹ У беларускай культурнай прасторы сёння няма агульнапрынятай сістэмы беларускамоўных назваў біблейскіх кніг і біблейскіх імён, што выклікае актыўную палеміку ў грамадстве і патрабуе асобнага ґрунтоўнага культурна-лінгвістычнага даследавання па-за межамі дадзенай дысертацыі. Розныя выданні Бібліі (якія прадстаўляюць асноўныя канфесійныя Беларусі) прапануюць свае ўласныя варыянты адпаведных намінацый і анімаў. Адсутнічае адзіны падыход і ў скарыназнаўстве: вучоныя прытрымліваюцца розных традыцый. У сувязі з гэтым пры выбары крыніцы, паводле якой у дадзенай дысертацыі прадстаўляюцца назвы біблейскіх кніг і біблейскіх імён, мы кіраваліся наступнымі крытэрыямі: 1) надрукавана згодна з Законам Рэспублікі Беларусь «Аб беларускай арфаграфіі і пунктуацыі» (2008); 2) мае навуковых рэдактараў; 3) пазіцыянуецца як надканфесійная; 4) змяшчае ўсе назвы кніг як Старога, так і Новага Запаветаў; 5) утрымлівае навуковы апарат. Усім названым крытэрыям адпавядае толькі адно выданне: «Біблія : Кнігі Святога Пісання Старога і Новага Запаветаў / у пер. У. Чарняўскага ; МХРБ «Біблейскае таварыства ў Рэспубліцы Беларусь» ; навук. рэд. Ж. В. Некрашэвіч-Кароткая, Дж. Элволд. — Мінск : МХРБ «Біблейскае таварыства ў Рэспубліцы Беларусь», 2012. — 1120 с.). Улічваючы моўную спецыфіку перакладу Бібліі айца У. Чарняўскага, прыводзім поруч рускамоўны варыянт назваў біблейскіх кніг (біблейскіх імён) паводле Сінадальнага перакладу пасля іх першага ўзгадвання ў тэксце.

Скарынавага прадмоўна-пасляслоўнага комплексу, межы якога дагэтуль не былі дакладна вызначаныя. У рамках названага комплексу не вылучаліся надпісанні глаў, анатацыі, разгорнутыя загаловкі, малітвы, подпісы да гравюр, дзе беларускі асветнік актыўна выяўляе свой творчы патэнцыял. У скарыназнаўстве не была праведзена і тыпалагізацыя біблейскіх кампанентаў, не рабіўся належны аналіз іх функцыянавання. Ажыццяўленне вышэй пастаўленых задач дазваляе сцвердзіць новы погляд на прынцыпы архітэктонікі твораў Ф. Скарыны, паказаць асаблівасці яго мастацка-эстэтычнай праграмы. Шырокае ўвядзенне біблейскага кампанента адпавядала мастацкім запатрабаванням эпохі Ф. Скарыны: першадрукар фактычна трансліраваў хрысціянскую парадыхму ў сферу культуры друкаванай кнігі. Тым самым ён падаў прыклад спецыфічнай практыкі цытавання, дзе галоўным тэкстам-аўтарытэтам была Біблія. Патрабуюць асобнай распрацоўкі і пытанні рэцэпцыі твораў першадрукара. Гарызонты чаканняў чытача, на якога разлічваў Ф. Скарына, і чытача канца XX – пачатку XXI стст. адрозніваюцца. Кожны твор прачытваецца новым пакаленнем рэцэпіентаў па-іншаму, на што звяртаў увагу Г. Р. Яўс.

Усё адзначанае вышэй падкрэслівае **актуальнасць** абранай тэмы, якая звязана з тэарэтычнымі і практычнымі задачамі сучаснага гістарычнага літаратуразнаўства. Герменеўтычны, рэцэптыўна-эстэтычны, тэксталагічны, інтэргэксуальны і гісторыка-аналітычны падыходы да вывучэння біблейскага кампанента, вызначэнне прынцыпаў яго ўжывання ў творах першадрукара дазваляюць выпрацаваць новыя навуковыя пазіцыі для ацэнкі ўсёй яго дзейнасці. Вылучэнне такіх пазіцый мае прынцыповае значэнне для падрыхтоўкі перакладаў твораў асветніка на сучасную беларускую і замежныя мовы, для стварэння навуковых каментарыяў да адпаведных тэкстаў, для актуальнага прачытання класікі беларускай літаратуры, яе выкладання ва ўстановах агульнай сярэдняй і вышэйшай адукацыі.

АГУЛЬНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА РАБОТЫ

Сувязь работы з навуковымі праграмамі і тэмамі

Дысертация выканана ў адпаведнасці з дзяржаўнай праграмай фундаментальных даследаванняў па тэмах «Беларуская шматмоўная літаратура ў эстэтычных сістэмах: ад Сярэднявечча да рэалізму» (2006–2010 гг., нумар рэгістрацыі: 20062157), «Станаўленне мастацкай традыцыі ў шматмоўнай літаратуры Беларусі XI–XIX стст.» (2011–2015 гг., нумар рэгістрацыі: 20112200) і «Беларуская літаратура ў XI–XIX стст. у міжкультурнай камунікацыі

еўрапейскіх літаратур» (2016–2020 гг., нумар рэгістрацыі: 20162486) кафедры гісторыі беларускай літаратуры філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Мэта і задачы даследавання

Мэта дысертацыйнага даследавання – выявіць асаблівасці выкарыстання і функцыянавання біблейскіх кампанентаў у творах прадмоўна-пасляслоўнага комплексу выданняў Ф. Скарыны з улікам спецыфікі прачытання тэкстаў першадрукара ў культурнай прасторы канца ХХ – пачатку ХХІ стст.

Задачи даследавання вызначаны ў адпаведнасці з яго мэтай і зводзяцца да наступнага:

1) вылучыць межы прадмоўна-пасляслоўнага комплексу выданняў Ф. Скарыны, прымаючы пад увагу сучасны стан скарыназнаўства і актуальныя даследаванні біблейскай цытацыі;

2) на аснове вывучэння літаратурнай спадчыны Ф. Скарыны распрацаваць тыпалогію біблейскіх кампанентаў, прадстаўленых у яго выданнях;

3) раскрыць мастацкія і структурныя адметнасці функцыянавання розных тыпаў біблейскіх кампанентаў у творах Ф. Скарыны;

4) вызначыць асаблівасці сучаснай рэцэнцыі твораў першадрукара і біблейскіх кампанентаў у іх.

Аб'ектам даследавання выступаюць тэксты прадмоўна-пасляслоўнага комплексу выданняў Ф. Скарыны, а таксама асобныя гімнаграфічныя творы з «Малой падарожнай кніжкі», аўтарам якіх лічыцца першадрукар. **Прадмет** даследавання – тыпалогія, функцыянаванне і сучаснас прачытання біблейскіх кампанентаў у творчай спадчыне Ф. Скарыны.

Навуковая навізна

У дадзенай рабоце ўпершыню вызначана тыпалогія і праведзены аналіз функцыянавання біблейскіх кампанентаў у творах Ф. Скарыны. Канцэптуальна абгрунтаваны тэзіс пра ролю спецыфічнай цытатнай практыкі ў літаратурнай дзейнасці ўсходнеславянскага першадрукара. На грунце асноўных палажэнняў рэцэптыўнай эстэтыкі ўпершыню на тэарэтычным узроўні вывучана праблема сучаснага прачытання спадчыны беларускага асветніка, прапанаваны новы погляд на яго вершатворчасць.

Палажэнні, якія выносяцца на абарону

1. Выяўленню сутнасных светасузіральных канстант, актуальных для дэкадзіроўкі эстэтычнай праграмы Ф. Скарыны, спрыяюць не толькі прадмовы і пасляслоўі да яго кніг, не толькі вершаваныя фрагменты з выданняў пражскага перыяду, але таксама гімнаграфічныя творы і ўсе без выключэння элементы прадмоўна-пасляслоўнага комплексу. Біблія як зыходны тэкставы субстрат філалагічнай і кнігавыдавецкай дзейнасці асветніка паслужыла асновай для

ажыццаўлення разнастайных інтэрпрэтацыйных і эстэтычных практык. Змястоўныя і эстэтычныя адметнасці ў творах прадмоўна-пасляслоўнага комплексу выданняў Ф. Скарыны, якія не выяўляюць відавочнай сувязі з Бібліяй, абумоўлены задачамі хрысціянскага асветніцтва, а таксама карэлююць з дасягненнямі сярэднявечнай экзегетыкі.

2. Тэрміналагічнае акцэнтаванне паняцця «біблейскі кампанент» дазваляе больш рэльефна прадставіць асвоены ў папярэднім гістарычным літаратуразнаўстве тэрмін «біблейская цытата», а таксама больш дэтальна разгледзець уплыў Свяшчэннага Пісання на творы Ф. Скарыны. Адметнасцю паэтыкі твораў першадрукара выступае актыўнае выкарыстанне біблейскіх кампанентаў, што дазваляе расцэньваць яго філалагічную стратэгію як спецыфічную практыку цытавання. У творах прадмоўна-пасляслоўнага комплексу выданняў асветніка і яго гімнаграфічных сачыненнях вылучаюцца наступныя тыпы біблейскіх кампанентаў першага парадку: цытата ў вузкім значэнні слова, правобразная канструкцыя, малітоўны элемент, біблейскі вобраз, біблейскі сюжэт, біблейская парэнеза, метатэкставы элемент, маргіналія і назва біблейскай кнігі. Іншамоўныя фрагменты тэкстаў, цытаты з твораў іншых аўтараў і элемент паэтыкі біблейскага тэксту з'яўляюцца біблейскімі кампанентамі другога парадку, надбудовай над названымі кампанентамі першага парадку.

3. Выкарыстанне біблейскіх кампанентаў ляжыць у аснове літаратурнай дзейнасці Ф. Скарыны, якая мадэлюецца ім у той ці іншай праекцыі адносна тэкстаў Свяшчэннага Пісання. Тэксты першадрукара ўяўляюць сабой спецыфічную разнавіднасць інтэртэксту, у якім функцыянаванне розных тыпаў біблейскіх кампанентаў, прапорцыі іх ужывання залежаць ад жапру адпаведнай кнігі, да якой гэтыя творы адносяцца. У надпісаннях глаў прасочваецца вершатворчасць як працяг традыцыі біблейскага вершаскладання. Лісты апостала Паўла зрабілі значны ўплыў на фарміраванне маральна-эстэтычнай праграмы першадрукара і, адпаведна, пакінулі заўважны след у яго тэкстах.

4. Адрозненні ў гарызонце чаканняў чытача эпохі Ф. Скарыны і чытача XX–XXI стст. паўплывалі на спецыфіку рэцэпцыі творчасці асветніка ў гістарычнай перспектыве. Паэталагічны дыскурс вершаваных твораў з «Кнігі Ёва», «Кнігі Выхаду» і «Кнігі Эстэр» звязаны з традыцыямі літургічнай паэзіі ў духоўнай культуры ўсходніх славян, а таксама з мастацкімі інтэнцыямі да стварэння біблейскіх парафразаў, пашыраных у еўрапейскай кніжнай культуры эпохі Рэнесансу. У сучасным адукацыйным і культурна-асветніцкім дыскурсе асаблівы аксіялагічны статус набыло выслоўе «Понеже...» Ф. Скарыны з прадмовы да «Кнігі Юдыт» (руск. «Книга Иудифи»).

Асабісты ўклад саіскальніка

Дысертацыя выканана цалкам самастойна. Аўтарам работы вызначана метадалагічная база даследавання, на аснове якой у новым ракурсе прааналізавана творчая спадчына Ф. Скарыны: канцэптуальна абгрунтаваны тэзіс пра ролю спецыфічнай практыкі цытавання ў літаратурнай дзейнасці беларускага першадрукара, актуалізавана паняцце «біблейскі кампанент», вылучаны яго тыпы і асаблівасці функцыянавання. Асобны акцэнт зроблены на сучасным працытанні творчасці беларускага асветніка. Паказана, што паэтыка твораў, прыналежных да літаратурнай спадчыны Ф. Скарыны, сфарміравалася пад уплывам паэтыкі біблейскіх тэкстаў, а надпісанні глаў, анатацыі, разгорнутыя загаловкі, подпісы да гравюр можна разглядаць як своесаблівы фармат малітваслоўнага верша. Адносна «Малітвы да Марыі», якая часта ігнаравалася папярэднімі даследчыкамі, прапанавана асобная стратэгія атрыбуцыі. На аснове вывучэння біблейскага кампанента выкарыстаны новы падыход да аналізу комплексу «гравюра-подпіс». Артыкулы, у якіх апублікаваны вынікі даследавання, напісаны без суаўтараў (акрамя двух: пяты ў спісе публікацый саіскальніка – 20 % аб'ёму, шосты ў тым жа спісе – 50 % аб'ёму тэксту) і адлюстроўваюць уклад дысертанта ў беларускае літаратуразнаўства.

Апрабаваныя дысертацыі і інфармацыя аб выкарыстанні яе вынікаў

Асноўныя палажэнні дысертацыйнага даследавання апрабаваліся на двух міжнародных кангрэсах: VI Кангрэсе беларусістаў (27–29.05.2015, г. Мінск), міжнародным кангрэсе «500 гадоў беларускага кнігадрукавання» (14–15.09.2017, г. Мінск); на міжнародным навуковым форуме «“Скарынаўскія чытанні 2015”»: кнігавыданне і кнігараспаўсюджванне ў кантэксце кроскультурных камунікацый XXI стагоддзя» (3–6.09.2015, г. Мінск); на 10 міжнародных навуковых канферэнцыях: «Роля асветнікаў у Беларусі і Турцыі» (19.04.2011, г. Мінск), «Свет моў: ракурс і перспектыва» (29.04.2011, г. Мінск), «IV Скарынаўскія чытанні» (27.04.2012, г. Мінск), «Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай: да 900-годдзя Кірыла Тураўскага і 200-годдзя Тараса Шаўчэнкі» (24–26.10.2013, г. Мінск), «Свет моў: ракурс і перспектыва» (22.04.2013, г. Мінск), «Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай: да 750-годдзя са дня нараджэння Дантэ Аліг'еры і 85-годдзя Уладзіміра Караткевіча» (22–24.10.2015, г. Мінск), «Скарына і наш час» (6.11.2015, г. Гомель), «Кніжная культура Беларусі XI – пачатку XX ст.» (16–17.04.2015, г. Мінск), «Кніжная культура Беларусі: погляд праз стагоддзі» (7–8.04. 2016, г. Мінск), «V Міжнародныя Скарынаўскія навуковыя чытанні, прысвечаныя 500-годдзю беларускага кнігадрукавання» (17–18.06.2017, г. Мінск); на III Рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі маладых

вучоных «Мова і літаратура ў XXI стагоддзі: актуальныя аспекты даследавання» (27.03.2015, г. Мінск) і іншых навуковых і навукова-метадычных мсрапрыемствах. Таксама маеца акт аб практычным выкарыстанні вынікаў даследавання ад 10.10.2017 (дзяржаўная ўстанова адукацыі «Акадэмія паслядыпломнай адукацыі»), які пацвярджае зацікаўленасць вынікамі дысертацыі сярод педагагічнай грамадскасці.

Апублікаванасць вынікаў дысертацыі

Асноўныя вынікі дысертацыйнага даследавання прадстаўлены ў 23 публікацыях: 4 артыкулы ў навуковых выданнях, рэкамендаваных ВАК Беларусі (2,2 аўт. арк.), 1 артыкул у замежным навуковым выданні (у суаўтарстве; 0,6 аўт. арк.), 5 артыкулаў у зборніках навуковых прац (2,1 аўт. арк., з іх 1 артыкул у суаўтарстве) і 13 матэрыялаў навуковых канферэнцый (3,3 аўт. арк.). Агульны аб'ём апублікаваных матэрыялаў складае 8,2 аўт. арк.

Структура і аб'ём дысертацыі

Дысертацыйнае даследаванне складаецца з уводзінаў, агульнай характарыстыкі работы, трох глаў, заключэння, бібліяграфічнага спіса і дадаткаў. Асноўны тэкст займае 118 старонак. Бібліяграфічны спіс налічвае 336 найменняў прац айчынных і замежных аўтараў. Спіс уласных навуковых публікацый саіскальніка па тэме даследавання мае 23 пазіцыі.

АСНОЎНЫ ЗМЕСТ РАБОТЫ

Першая глава «**Творчая спадчына Францыска Скарыны ў літаратуразнаўстве**» складаецца з двух раздзелаў, мае аглядава-аналітычны характар і прысвечана разгляду гісторыі Скарыніны і актуальных пытанняў сучаснага літаратуразнаўства, якія ляглі ў аснову дадзенага даследавання.

У раздзеле 1.1 «**Асоба і творчасць Францыска Скарыны ў даследаваннях беларускіх і замежных вучоных**» акцэнтуюцца ўвага на гісторыі вывучэння літаратурнай творчасці беларускага першадрукара. Пісьмовая спадчына асветніка даступная сёння дзякуючы факсімільным выданням, зборам твораў, у тым ліку ў перакладзе на сучасныя беларускую і замежныя мовы. Пры гэтым заўважаецца адсутнасць поўнага навуковага выдання тэкстаў Ф. Скарыны. Агляд асобных важных навуковых даследаванняў XIX – XXI стст. (У. Агіевіч, С. Александровіч, П. Беркаў, І. Будзько, Г. Галенчанка, С. Гаранін, Л. Гедзімін, М. Грынчык, В. Дарашкевіч, І. Дварчанін, А. Жлутка, В. Зайцаў, І. Запрудскі, С. Кавалёў, У. Калеснік, У. Кароткі, Г. Карповіч, Г. Кісялёў, І. Клімаў, У. Конан, Ю. Лабынцаў, А. Лойка, А. Мальдзіс, Ж. Некрашэвіч-Кароткая, М. Прашковіч, В. Рагойша, І. Саверчанка,

СПІС ПУБЛІКАЦЫЙ САІСКАЛЬНІКА ВУЧОНАЙ СТУПЕНІ

Артыкулы ў навуковых часопісах, рэкамендаваных ВАК Беларусі, і замежных выданнях

1. Акушэвіч, А. А. Біблейская аснова ў вершатворчасці Францыска Скарыны / А. А. Акушэвіч // Род. слова. – 2015. – № 4. – С. 21–24.
2. Акушэвіч, А. А. Выслоўе Францыска Скарыны «Понеже...» : структура, рэцэпцыя і пераклад / А. А. Акушэвіч // Беларус. мова і літ. – 2015. – № 9. – С. 55–60.
3. Акушэвіч, А. А. «Надпісанні» глаў як творчая спадчына Францыска Скарыны / А. А. Акушэвіч // Вестн. Мин. гос. лінгвист. ун-та. Сер. 1, Филология. – 2015. – № 4. – С. 111–119.
4. Акушэвіч, А. А. Тыпалогія біблейскіх кампанентаў у тэкстах выданняў Францыска Скарыны / А. А. Акушэвіч // Журн. Белорус. гос. ун-та. Филология. – 2017. – № 2. – С. 16–21.
5. Акушевич, А. А. Святой Апостол Павел в древних преданиях славян и в литературной традиции Великого Княжества Литовского / А. А. Акушевич, Т. Менцель, Ж. В. Некрашевич-Короткая // Senoji Lietuvos Literatūra. – 2017. – Кп. 43. – Р. 17–72.

Артыкулы ў зборніках навуковых работ

6. Акушэвіч, А. А. Біблейскія цытаты ў прадмовах Францыска Скарыны да кніг Старога Запавету / А. А. Акушэвіч, У. Г. Кароткі // Сборник научных работ студентов Республики Беларусь «НИРС 2010» / Белорус. гос. ун-т ; редкол.: А. И. Жук [и др.]. – Минск, 2011. – С. 482–483.
7. Акушэвіч, А. А. Разгорнутыя загаловкі як частка прадмоўна-пасляслоўнага комплексу Францыска Скарыны / А. А. Акушэвіч // Скарынаўскія традыцыі: гісторыя і сучаснасць : зб. навук. арт. : у 2 ч. / Гомел. дзярж. ун-т ; рэдкал.: А. М. Ермакова (гал. рэд.) [і інш.]. – Гомель, 2015. – Ч. 1. – С. 5–11.
8. Акушэвіч, А. А. Аналіз твораў Францыска Скарыны ў філалагічнай паслядыпломнай адукацыі: біблейскія кампаненты / А. А. Акушэвіч // Зб. навук. пр. Акад. паслядыплом. адукацыі. – Мінск, 2016. – Вып. 14. – С. 21–31.
9. Акушэвіч, А. А. Комплекс «травюра – подпіс» у выданнях Францыска Скарыны як частка мастацкай прасторы кнігі / А. А. Акушэвіч // Маст. і музыч. адукацыя. – 2016. – № 3. – С. 30–34.
10. Акушэвіч, А. А. Пазіцыянаванне аўтара ў творчай спадчыне Францыска Скарыны / А. А. Акушэвіч // Зб. навук. пр. Акад. паслядыплом. адукацыі. – Мінск, 2017. – Вып. 15. – С. 9–22.

Матэрыялы канферэнцый

11. Акушэвіч, А. А. Біблейскія цытаты ў прадмовах Францыска Скарыны да Пяцікніжжа Майсея / А. А. Акушэвіч // Сборник работ 66-й научной конференции студентов и аспирантов Белорусского государственного университета, Минск, 18–21 мая 2009 г. : в 3 ч. / Белорус. гос. ун-т. – Минск, 2010. – Ч. 2. – С. 167–170.

12. Акушэвіч, А. А. Біблейскія цытаты ў прадмовах Францыска Скарыны да кніг Старога Запавету / А. А. Акушэвіч // Мова і літаратура : матэрыялы 67-й навук. канф. студэнтаў і аспірантаў філал. фак. БДУ (28 крас. 2010 г.) / Беларус. дзярж. ун-т ; адк. рэд. К. А. Тананушка. – Мінск, 2010. – С. 3–6.

13. Акушэвіч, А. А. Новазапаветныя цытаты ў прадмовах Францыска Скарыны да Пяцікніжжа Маісея / А. А. Акушэвіч // Мова і літаратура ў XXI стагоддзі: актуальныя аспекты даследавання : матэрыялы Рэсп. навук.-практ. канф. маладых вучоных, Мінск, 26 сак. 2010 г. / Беларус. дзярж. ун-т ; рэдкал.: П. І. Навойчык (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск, 2010. – С. 23–26.

14. Акушэвіч, А. А. Францыск Скарына ў англамоўных даследаваннях / А. А. Акушэвіч // Мир языков: ракурс и перспектива : 2-я Междунар. науч.-практ. конф., Минск, 29 апр. 2011 г. / Белорус. гос. ун-т ; редкол.: И. С. Ровдо (пред.) [и др.]. – Минск, 2011. – С. 5–9.

15. Акушевич, А. А. Просветительское кредо Франциска Скорины / А. А. Акушевич // Роль просветителей в Беларуси и Турции : междунар. науч.-практ. конф., Минск, 19 апр. 2011 г. / Белорус. гос. ун-т, Обществ. об-ние «Диалог Евразия» ; редкол.: А. И. Бельский, О. П. Кричко, Т. И. Врублевская. – Минск, 2011. – С. 77–81.

16. Акушэвіч, А. А. Біблейскі кампанент у пасляслоўях Францыска Скарыны [Электронны рэсурс] / А. А. Акушэвіч // Мир языков: ракурс и перспектива : материалы IV Междунар. науч.-практ. конф., Минск, 22 апр. 2013 г. / Белорус. гос. ун-т ; редкол.: Н. Н. Нижнева (отв. ред.) [и др.]. – Минск, 2013. – Режим доступа: <http://elib.bsu.by/handle/123456789/49460>. – Дата доступа: 04.01.2019.

17. Акушэвіч, А. А. Пераклады твораў Францыска Скарыны на польскую мову / А. А. Акушэвіч // Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай : да 900-годдзя К. Тураўскага і 200-годдзя Т. Шаўчэнкі : матэрыялы XI Міжнар. навук. канф., Мінск, 24–26 кастр. 2013 г. : у 2 ч. / Беларус. дзярж. ун-т ; пад рэд. Т. П. Казакавай. – Мінск, 2013. – Ч. 1. – С. 67–72.

18. Акушэвіч, А. А. Аўтарскія маргіналіі ў прадмовах Францыска Скарыны / А. А. Акушэвіч // Віленскія выданні Францыска Скарыны ў кантэксце эпохі Адраджэння : да 490-годдзя кнігадрукавання ў Вялікім Княстве Літоўс. : матэрыялы IV Скарын. чытанняў, Мінск, 27 крас. 2012 г. / Міжнар. асац.

беларусістаў, Беларус. дзярж. ун-т ; пад рэд. І. Э. Багдановіч. – Мінск, 2014. – С. 62–67.

19. Акушэвіч, А. А. Подпісы да гравюр Францыска Скарыны як частка творчай спадчыны беларускага першадрукара / А. А. Акушэвіч // Матэрыялы XI Міжнародных кнігазнаўчых чытаньняў «Кніжная культура Беларусі XI – пачатку XX ст.», Мінск, 16–17 крас. 2015 г. / Нац. б-ка Беларусі ; склад.: Г. У. Кірэева, Т. А. Сапега, А. А. Суша ; рэдкал.: Р. С. Матульскі (старш.) [і інш.]. – Мінск, 2015. – С. 58–63.

20. Акушэвіч, А. А. Элементы «святшчэнных» моў у творчай спадчыне Францыска Скарыны / А. А. Акушэвіч // Мова і літаратура ў XXI стагоддзі: актуальныя аспекты даследавання : матэрыялы III Рэсп. навук.-практ. канф. маладых навукоўцаў, Мінск, 27 сак. 2015 г. / Беларус. дзярж. ун-т ; рэдкал.: П. І. Навойчык (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск, 2015. – С. 3–7.

21. Акушэвіч, А. А. Прадмоўна-пасляслоўны комплекс Францыска Скарыны / А. А. Акушэвіч // Скориновские чтения 2015: книгоиздание и книгораспространение в контексте кросскультурных коммуникаций XXI века : материалы Междунар. форума, Минск, 3–6 сент. 2015 г. / Беларус. гос. технол. ун-т. – Мінск, 2015. – С. 93–98.

22. Акушэвіч, А. А. Анатацыя як творчая частка прадмоўна-пасляслоўнага комплексу Францыска Скарыны / А. А. Акушэвіч // Славянскія літаратуры ў кантэксте сусветнай : да 750-годдзя са дня нараджэння Д. Аліг'еры і 85-годдзя Ул. Караткевіча : матэрыялы XII Міжнар. навук. канф., Мінск, 22–24 кастр. 2015 г. : у 2 ч. / Беларус. дзярж. ун-т ; пад рэд. Г. М. Бутырчык. – Мінск, 2016. – Ч. 2. – С. 121–127.

23. Акушэвіч, А. А. Метатэкставы элемент у творах Францыска Скарыны / А. А. Акушэвіч // Асоба і творчая спадчына Францыска Скарыны: рэцэпцыя і інтэрпрэтацыя : матэрыялы V Міжнар. Скарын. чытаньняў, прысвеч. 500-годдзю беларус. кнігадрукавання, Мінск, 17–18 лістап. 2017 г. / Беларус. дзярж. ун-т ; рэдкал.: А. І. Бельскі, І. Э. Багдановіч, В. П. Крычко. – Мінск, 2017. – С. 90–96.

Біблейскі кампанент у творчай спадчыне Францыска Скарыны

Ключавыя словы: Біблія, Францыск Скарына, біблейскі кампанент, біблейская цытата, практыка цытавання, небіблейская канатацыя, малітвааслоўны верш, надпісанні глаў, прадмоўна-пасляслоўны комплекс, подпісы да гравюр, верш Ф. Скарыны, рэцэпцыя, інтэртэкст, прынцып *imitatio*.

Мэта даследавання – выявіць асаблівасці выкарыстання і функцыянавання біблейскіх кампанентаў у творах прадмоўна-пасляслоўнага комплексу выданняў Ф. Скарыны з улікам спецыфікі працы ганання тэкстаў першадрукара ў культурнай прасторы канца XX – пачатку XXI стст.

Метады даследавання: літаратурная герменеўтыка, гісторыка-кантэкстуальны, параўнальна-гістарычны, тэксталагічны аналіз, рэцэптыўная эстэтыка, інтэртэкстуальны аналіз.

Атрыманая вынікі і іх навізна. У дадзенай рабоце ўпершыню вызначана тыпалогія (цытата ў вузкім значэнні слова, правобразная канструкцыя, малітоўны элемент, біблейскі вобраз, біблейскі сюжэт, біблейская парэнеза, метатэкставы элемент, маргіналія, назва біблейскай кнігі; іншамовныя фрагменты тэкстаў, цытаты з твораў іншых аўтараў, элемент пазыкі біблейскага тэксту) і праведзены аналіз функцыянавання біблейскіх кампанентаў у творах Ф. Скарыны. Канцэптuallyна разгледжана спецыфічная практыка цытавання ўсходнеславянскага першадрукара. На грунце ключавых палажэнняў рэцэптыўнай эстэтыкі ўпершыню на тэарэтычным узроўні вывучана праблема сучаснага працы ганання спадчыны беларускага асветніка, прапанаваны новы погляд на яго вершатворчасць. Акрэслена мадэль прадмоўна-пасляслоўнага комплексу першадрукара. На тэксталагічным узроўні вызначаны ўплывы на творы Ф. Скарыны, а таксама запазычанні ў іх з іншых аўтараў.

Рэкамендацыі па выкарыстанні і галіна прымянення. Атрыманая вынікі маюць практычнае значэнне ў галіне гістарычнага літаратуразнаўства, могуць быць выкарыстаны пры выданні поўнага збору твораў Ф. Скарыны, пры падрыхтоўцы іх перакладаў на сучасную беларускую і замежныя мовы, напісанні навуковых прац па гісторыі літаратуры, пры стварэнні новага пакалення падручнікаў для ўстаноў агульнай сярэдняй і вышэйшай адукацыі.

РЕЗЮМЕ

Акушевич Андрей Александрович

Библейский компонент в творческом наследии Франциска Скорины

Ключевые слова: Библия, Франциск Скорина, библейский компонент, библейская цитата, практика цитирования, небиблейская коннотация, молитвословный стих, надписания глав, предисловно-послесловный комплекс, подписи к гравюрам, стих Ф. Скорины, рецепция, интертекст, принцип *imitatio*.

Цель исследования – определить особенности использования и функционирования библейских компонентов в произведениях предисловно-послесловного комплекса изданий Ф. Скорины с учетом специфики прочтения текстов первопечатника в культурном пространстве конца XX – начале XXI вв.

Методы исследования: литературная герменевтика, историко-контекстуальный, сравнительно-исторический, текстологический анализ, рецептивная эстетика, интертекстуальный анализ.

Полученные результаты и их новизна. В данной работе впервые определена типология (цитата в узком значении слова, праобразная конструкция, молитвенный элемент, библейский образ, библейский сюжет, библейская паренеза, метатекстовый элемент, маргиналия, название библейской книги; иноязычные фрагменты текстов, цитаты из произведений других авторов, элемент поэтики библейского текста) и проведен анализ функционирования библейских компонентов в произведениях Ф. Скорины. Концептуально рассмотрена специфическая практика цитирования восточнославянского первопечатника. На основе ключевых положений рецептивной эстетики впервые на теоретическом уровне изучена проблема современного прочтения наследия белорусского просветителя, предложен новый взгляд на его стихосложение. Очерчена модель предисловно-послесловного комплекса первопечатника. На текстологическом уровне определены влияния на произведения Ф. Скорины, а также заимствования в них из других авторов.

Рекомендации по использованию и область применения. Полученные результаты имеют практическое значение в области исторического литературоведения, могут быть использованы при издании полного собрания сочинений Ф. Скорины, при подготовке их переводов на современный белорусский и иностранные языки, написании научных трудов по истории литературы, создании нового поколения учебников для учреждений общего среднего и высшего образования.

SUMMARY

Andrei Akushevich

Biblical component in the Francysk Skaryna's works

Key words: Bible, Francisk Skorina, biblical component, biblical quotation, citation practice, non-biblical connotation, prayer-verse, chapter inscriptions, foreword-afterword complex, signatures to engravings, F. Skaryna's verse, reception, intertext, imitatio principle.

Purpose of research: to determine the features of the use and functioning of the biblical component in the works of F. Skaryna's foreword-afterword complex, taking into account the specificity of the reception of firstprinter's works in the cultural space of the late XX and early XXI centuries.

Research methods: literary hermeneutics, historical and contextual, comparative-historical, textual analysis, receptive aesthetics, intertextual analysis.

The results obtained and their novelty. In this research, a typology (quotation in the narrow sense of the word, a prototype construction, a prayer element, a biblical image, a biblical plot, biblical parenthesis, a metatext element, marginalia, a title of the book; foreign language text fragments, quotations from the works of other authors, biblical poetics element) and analysis of the functioning of biblical components in the works of F. Skaryna were first defined. The thesis about the role of F. Skaryna's specific quotation practice was conceptually grounded. On the basis of the fundamental principles of receptive aesthetics, for the first time at the theoretical level, the problem of modern reading of the heritage of the Belarusian enlightener has been studied, a new look at his versification has been proposed. The firstprinter's model of the foreword-afterword complex has been outlined. The influence that had an effect on F. Skaryna's works as well as borrowings from other authors have been identified at the textological level.

Usage recommendations and the field of application. The results have practical value in the sphere of historical study of literature; they can be used in the publication of the complete F. Skaryna's works, in preparing their translations into modern Belarusian and foreign languages, in writing research works on history of literature, in designing new textbooks for secondary schools and higher education establishments.

Акушевіч